ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№4(2)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 324 sahifa,
13-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Alohida ehtiyojga muhtoj bolalarga matematika darslarida integratsion yondashuvni amalga oshirish 10
Mamadjanova Ma'muraxon Kadirjanovna

O'quvchilarda raqamli madaniyatni shakllantirishning nazariy asoslari 13
Boltayeva Go'zal Komilovna

Inkluziv ta'lim sharoitida o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini aniqlash metodologiyasi 21
D. Sh. Jo'rayeva, J. A. Jovliyev

Bolalarda leksik-grammatik nutq kamchiliklarini bartaraf etishda kontekstli texnologiyalardan foydalanish 25
Abdullayeva Yoqutjon Qalandar qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi 30
Abduvaliyeva Sabina Kurbonali qizi

O'g'il bolalarni oilaviy munosabatlarga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari 35
Aripov Shokirjon Olimovich, Raxmatillayeva Sug'diyona Mahammadjon qizi

Pedagogik intuitsiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan zamonaviy metodikalar 39
Axmedov Jaloliddin Oribovich

The Impact of AI-Generated English Learning Materials Based on Uzbek Rural Life on the Learning Motivation of Rural Students 42
Baxramova Malika Muzaffarovna

Raqamli kutubxonalarda sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish texnologiyalari va imkoniyatlari 47
Choriyeva Zarina Anvarbek qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida orfografik savodxonlikni shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari ... 50
D. Teshaboyev, M. Sotvoldiyeva

Oliy ta'limda tblt metodik modeli asosida baholash tizimini takomillashtirish 53
Djurayeva Nargiza Kudratillayevna

Yangi O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik etikaning rivojida xorijiy mamlakatlar tajribasi 59
Dushayeva Nazokat Sharofiddinovna

Uilyam Shekspir tragediyalarining o'zbek adabiyotidagi o'rni 62
Ergasheva Mehriyona

Qizlarning oilaviy kompetensiyasi uchun ijodiy pedagogika: Koreya dizayn ta'limi modelini O'zbekiston kontekstiga moslash 65
G'ayratova Mohidil Zafar qizi

Jismoniy tarbiya darslarida va darsdan tashqari mashg'ulotlarda umumrivojlantiruvchi mashqlardan foydalanish metodikasi 69
Maksetova Nurjamal Kuatovna

Integrativ ta'lim muhitida bo'lajak surdopedagoglarning metodik kompetensiyalarini shakllantirish 72
Malikova Xurshida Ikramovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarda ko'p uchraydigan tovush talaffuzi kamchiliklari va ularni bartaraf etishda lopedik usullar 75
Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi

Talabalarga an'anaviy xonandalik ijrochiligini o'rgatishning pedagogik yondashuvlari 78
Muxammatova Ozoda Muzrabovna

Hayotiy sifat tushunchasini psixologik mazmuni 82
N. G. Pulatova

Inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ehtiyojlarga ega o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashning kompleks yondashuvlari 85
Nazarova Dildora Asatovna, Abdurashidova Feruza Qaxramonovna

Inklyuziv ta'lim tizimida o'qituvchining ko'p qirrali pedagogik faoliyati va uning nazariy asoslari 89
Nazarova Dildora Asatovna, Axmedova Aziza Temurovna

Xo'ja ahmad Yassaviy e'tiqod tarbiyasi haqida 93
Norova Sevara Uyg'un qizi

Matritsa va uning determinanti mavzusini o'qitish orqali bo'lajak iqtisodchilarning analitik tafakkurini rivojlantirish texnologiyalari 97
Nuritdinov Jalolxon Tursunboy o'g'li, Otaboyev Muxsinjon Muqimjonovich

Odam anatomiyasi darslarida interfaol va multimedia vositalaridan foydalanish yo'llari 104
Nurmatov Norqobil Jo'rayevich, Qo'chqorova Moxira Dilmurod qizi, Boxodirova Nilufar Ikrom qizi

AQSh ta'lim tizimining o'ziga xos jihatlari va bugungi kundagi rivojlanishi 110
Orishev Jamshid Bahodirovich

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda xorijiy ta'limi tajribalari 116
Pardayeva Gulbahor Jalg'ashovna

Kreativ ta'lim texnologiyalarining pedagogik mohiyati 119
Sariboyev Nurali Abdunazarovich

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning zamonaviy pedagogik tizimdagi o'rni 122
Siddiqov Azamat Muhammadjon o'g'li

Konstruktiv yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi 126
Sobirova Sarvinoz Quvondiqovna

Criteria of Scientific Activity Implementation of Physical Culture Education Students 133
Sapayev Ruzmat Radjapovich

O'smir yoshdagi o'quvchilarning ma'naviy ehtiyojlarini shakllantirishning nazariy asoslari 136
Tilovova Qizlarxon Ishpulat qizi

PIRLS tadqiqotida so'rovnomalarning qamrov doirasida maktab muhiti 141
To'qliyeva Matluba Boqiyevna

Onlayn til o'rganish platformalarining esl o'quvchilarining og'zaki nutq ishonchi (speaking confidence) ga ta'siri 146
Tojiboyeva Shohistaxon, Omonova Nargiza

Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirishda kommunikativ o'yinlarning ahamiyati 151
Toshpo'latova Sevinch O'ral qizi

Maktab o'quvchilarining jismoniy sifatlarini tarbiyalashning samarali uslublari 155
Turdiyev Azam Xasanovich

O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro baholash tizimini tatbiq etish imkoniyatlari 158
Turobov Mamarajab Sodiq o'g'li

Maktabgacha ta'limda ijodiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish 163
Umirzoqova Surayyo Xudoyberdiyevna

Talabalarda perspektiv tasvir bajarishga oid ko'nikmani shakllantirishda CAD dasturlaridan amaliy foydalanish imkoniyatlari 165
Valiyev A'zamjon Nematovich, Toxirov Sardorbek Muzaffar o'g'li

Duduqlanishni bartaraf etishda qo'llaniladigan usullar va vositalar 173
Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish usullari 176
Xudoyberdiyeva Dildora Nazarjon qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi

Duduqlanishga ega bolalar nutqini rivojlantirishda kompleks korreksion ishlar tizimi 179
Xusanova Nozimaxon Zuxriddin qizi

Sirdaryo viloyatida tabiat va mehnat jarayonlarining tasviriy san'at orqali estetik va ekologik ifodasi 182
Yorlaqova Malika Ahmad qizi

The Relevance of Artificial Intelligence in Teaching the English Language 186
Yusupova Gulnoza Mirzoyevna

Umumta'lim maktabida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kuzatiladigan nutq xususiyatlari 189
Zairova Nigora

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari 193
Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna

Педагогические технологии совершенствования физических качеств как основы здорового образа жизни 197
Журабаев Абдукарим Маматкулович

Формирование духовно-нравственной компетентности будущих учителей как педагогическая проблема 200
Зокиржонова Ф. Р., Рихситиллаева Д. Р., Меликузиева Ш. А.

Межкультурный диалог как инструмент воспитания гармоничной личности в школе 203
Махмудхожаев Ориф Бахтиёрович

Talaba yoshlarining ma'naviy madaniyatini rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlar 205
Xojametov Ajiniyaz Andriyanovich

Методика формирования познавательных интересов у младших школьников в процессе выполнения творческих заданий на уроках русского языка 207
Юлдашева Тахмина Бону Гайратовна

Raqamli ta'lim texnologiyalari asosida ingliz tili darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarini tinglab tushunishga o'rgatish usullari 210
Abdurasulova Guljaxon Nabijon qizi

Fan va tabiatshunosligi asoslari mashg'ulotlarida tajribalar orqali bolalarning kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi 215
Abdusamatova Nargiza Jamolidinovna, Xudayberganova Muqaddam Abdurashitovna

Bakteriofaglar tuzilishi va turlari (T-faglar) va ularning mikrobioekotizimdagi o'rni mavzusini o'qitish metodikasi 222
Abdunazarova Zulayxo Sharifqulovna, Xo'janazarov O'ktam Eshtemirovich, Samikova Sevinch Toshtemir qizi

Bulung'ur doston ijrochiligining musiqiy xususiyatlari va ularni ta'lim jarayonida o'rgatishning pedagogik asoslari 227
Babajanov Baxodir Allaberganovich

Activation of Students' Learning Activities Using Didactic Games 230
Daminova Munojat Abduvoxobovna

Bolalar ensiklopediyasi vositasida tarbiyalanuvchilarning atrof-olam haqidagi tasavvurlarini shakllantirishning metodik shart-sharoitlari 234
Davlatova Guljaxon Kamoliddin qizi

Innovatsion yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash metodikasini takomillashtirish 241
Esanova Ro'shana Qurbonazarovna

Kreativ tafakkurning texnik muammolarni samarali hal qilishdagi o'rni va ahamiyati 248
Imanov Baxtiyor Berdiyevich

Adabiyot va teatr san'ati vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarda ijobiy xulq-motivlarni shakllantirishda faollik markazlarining didaktik imkoniyatlari 253
Inomova Dilnavoz Muzafar qizi

Maktabgacha ta'lim muassasalari pedagog xodimlari mehnatini huquqiy tartibga solishning xususiyatlari 258
Matekeyeva Bibinaz Mirjan qizi

Badiiy-estetik qadriyatlar va ularning o'ziga xosliklari 264
Ostonova Gulrux Shuxrat qizi

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilariga sharq allomalarining kitobxonlikka munosabatini tarixiy yondashuv asosida o'rgatishning ijtimoiy-tarixiy, zamonaviy va pedagogik xususiyatlari 268
Parpibayeva Zulayho Rahimjon qizi

Al-Xorazmiyning ilmiy merosi vositasida talabalarda analitik tafakkurni rivojlantirishning metodologik asoslari 272
Qaxxorova Shaxnoza Abduvasit qizi

Musiqiy-badiiy did tarbiyasining ilmiy nazariy asoslari 276
Rayimova Gavhar Karim qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-muloqot kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanish............ 279
To'laboyeva Iqbolxon Olimjanovna

Malakaviy amaliyot orqali bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy kompetentligini rivojlantiruvchi texnologiyalari.... 282
Tohirjonova Hulkaroy Baxodir qizi

Bolalar musiqa va san'at maktabi o'quvchilariga chang cholg'usida Shashmaqom kuylarini o'rgatishning pedagogik yondashuvlari............ 288
Toshpo'lotova Zulxumor Davlatboy qizi

Talabalarda axborot madaniyatini shakllantirishning xususiyatlari 292
Usmonov Sh. F.

The Formation of Human Capital In Education: A Pedagogical and Economic Analysis 297
Uzoqova Shohida Mirzamurod qizi

"Птицы во рту" Саманты Швеблин: каннибализм нежности и зооморфный код магического реализма 302
Каримов Зиёахмад Алишер угли

Формирование профессиональных качеств будущих учителей через активизацию учебной деятельности студентов с использованием дидактических игр в педагогических вузах............ 307
Расулова Исмигуль, Якубова Зухра

Bolalar adabiyotini rivojlantirishda innovatsion yondashuv 311
Mirzayeva Nigora Bozorovna

Issues of Developing Communicative Competence in Future Teachers from the Point of View of an Andragogical Approach............ 314
Nishanova Mastura Khafizovna

Raqamli va innovatsion ta'lim texnologiyalari vositasida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida adabiy kompetensiyalarni rivojlantirish modeli............ 317
Islomova Xafiza Azamatovna

BOLALAR ENSIKLOPEDIYASI VOSITASIDA TARBIYALANUVCHILARNING ATROF-OLAM HAQIDAGI TASAVVURLARINI SHAKLLANTIRISHNING METODIK SHART-SHAROITLARI

Davlatova Guljaxon Kamoliddin qizi
Namangan davlat pedagogika instituti "Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi" (maktabgacha ta'lim) 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar ensiklopediyasi vositasida maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida atrof-olam haqidagi tasavvurlarni shakllantirishning metodik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida ensiklopediyalarning didaktik imkoniyatlari, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, interfaol metodlardan foydalanish hamda faollik markazlari orqali bilimlarni mustahkamlash masalalari yoritilgan. Shuningdek, ensiklopediyadan samarali foydalanish orqali bolalarning tafakkuri, nutqi va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: bolalar ensiklopediyasi, atrof-olam, metodik shart-sharoitlar, maktabgacha ta'lim, didaktik vosita, tafakkur, nutq rivoji.

Abstract: This article analyzes the methodological conditions for forming preschool children's understanding of the surrounding world through the use of children's encyclopedias. The study highlights the didactic potential of encyclopedias, the importance of considering age and individual characteristics of children, the use of interactive methods, and the role of activity centers in consolidating knowledge. It also substantiates the effectiveness of encyclopedias in developing children's thinking, speech, and independent learning skills.

Key words: children's encyclopedia, surrounding world, methodological conditions, preschool education, didactic tools, thinking, speech development.

Аннотация: В данной статье рассматриваются методические условия формирования представлений об окружающем мире у воспитанников дошкольных образовательных организаций с использованием детской энциклопедии. В ходе исследования раскрываются дидактические возможности энциклопедий, учет возрастных и индивидуальных особенностей детей, применение интерактивных методов, а также использование центров активности для закрепления знаний. Обоснована роль энциклопедий в развитии мышления, речи и самостоятельности детей.

Ключевые слова: детская энциклопедия, окружающий мир, методические условия, дошкольное образование, дидактические средства, мышление, развитие речи.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, ularning atrof-olam haqidagi dastlabki tasavvurlarini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bolalarda kuzatuvchanlik, tafakkur, nutq va idrok jarayonlarini rivojlantirish orqali ular atrofdagi hodisa va jarayonlarni ongli ravishda anglay boshlaydilar. Shu nuqtai nazardan, bolalar ensiklopediyasi maktabgacha ta'lim jarayonida samarali didaktik vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Bolalar ensiklopediyasi – bu bolalarga mo'ljallangan, sodda va tushunarli tilda bayon etilgan, turli sohalarga oid bilimlarni o'zida mujassam etgan manba bo'lib, u tarbiyalanuvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, bilimga bo'lgan qiziqishini oshirish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu vosita orqali bolalar tabiat, jamiyat, texnika va inson hayoti bilan bog'liq turli ma'lumotlarni oson o'zlashtiradilar.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar ensiklopediyasidan samarali foydalanish uchun muayyan metodik shart-sharoitlarni yaratish zarur. Jumladan, tarbiyachining pedagogik mahorati, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olish, o'quv materiallarini to'g'ri tanlash va ularni interfaol usullar orqali yetkazish muhim omillar sirasiga kiradi. Shu bilan birga, vizual materiallardan foydalanish, suhbat, kuzatish, tajriba va o'yin metodlarini uyg'unlashtirish orqali ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bolalar ensiklopediyasi tarbiyalanuvchilarning atrof-olam haqidagi tasavvurlarini shakllantirishda ilmiy asoslangan, tizimli va amaliy jihatdan samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Ushbu metodika pedagogik jarayonning mazmuni va strukturaviy modeli orqali tarbiyalanuvchilarga bilimlarni yetkazish, ularni amalda qo'llash va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish orqali o'rganishni samarali tashkil etishga qaratilgan. Metodikaning mazmuni bir nechta asosiy elementlardan iborat bo'lib, ularning har biri tarbiyalanuvchilarning kognitiv, amaliy va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bolalar ensiklopediyasidagi ma'lumotlar, hikoyalar, rangli illyustratsiyalar, diagrammalar va multimedia vositalari orqali tarbiyalanuvchilarga tabiiy va ijtimoiy olam haqidagi tushunchalar yetkaziladi. Bu element tarbiyalanuvchilarning tafakkurini kengaytiradi, hodisalarni kuzatish, tahlil qilish va solishtirish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, bilim komponenti tarbiyalanuvchilarda ilmiy asoslangan bilimga qiziqishni uyg'otadi, ularning o'rganish motivatsiyasini oshiradi.

Faoliyat komponenti. Metodika tarbiyalanuvchilarning bilimlarni faollik orqali o'zlashtirishini ta'minlaydi. O'yinlar, dramatizatsiya, eksperimentlar, mini-laboratoriyalar, kuzatishlar va interfaol topshiriqlar orqali tarbiyalanuvchilar bilimlarni amalda qo'llaydilar, xulosalar chiqaradilar va hodisalarni tahlil qiladilar. Shu tarzda faoliyat komponenti nafaqat bilimlarni berish, balki tafakkur, ijodiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Baholash komponenti. Baholash tarbiyalanuvchilarning bilim va ko'nikmalarini tizimli ravishda aniqlash, ularni mustahkamlash va xatolarni tuzatishga xizmat qiladi. Bu jarayon interaktiv baholash, savol-javob, mini-testlar va o'yinlar orqali amalga oshiriladi. Baholash komponenti pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishga, tarbiyalanuvchilarning bilimlarini yanada chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

Shaxsiylashtirish komponenti. Shaxsiylashtirish tarbiyalanuvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyati, qiziqishi va ilgari olingan bilimlarini hisobga olib, metodik jarayonni moslashtirishni nazarda tutadi. Bu element tarbiyalanuvchilarda motivatsiyani oshiradi, individual faoliyatni rag'batlantiradi va bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi. Shaxsiylashtirish, shuningdek, tarbiyalanuvchining o'zini anglashini kuchaytiradi va mustaqil fikrlashga yo'naltiradi.

Pedagogik model. Bolalar ensiklopediyasi asosida tarbiyalanuvchilarning atrof-olam haqidagi tasavvurlarini shakllantirish pedagogik modeli quyidagi tarkibiy elementlar va jarayonlardan tashkil topadi. Kiruvchi blok – bilimlarni taqdim etish. Tarbiyalanuvchilar ensiklopediyadagi bilimlar bilan tanishtiriladi. Ushbu bosqichda ularning bilimga qiziqishi uyg'otiladi, asosiy tushunchalar bilan tanishishlari ta'minlanadi va o'rganishga tayyorgarlik bosqichi amalga oshiriladi.

Asosiy blok – faol o'rganish. Bolalar interfaol o'yinlar, dramatizatsiya, mini-laboratoriyalar, eksperimentlar va kuzatishlar orqali o'rganilgan bilimlarni amalda qo'llaydilar. Shu bosqichda tarbiyalanuvchilar tafakkur, ijodiy va amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Ular hodisalarni tahlil qilish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash va o'z fikrlarini asoslash qobiliyatini shakllantiradilar.

Baholash va natijalarni mustahkamlash bloki: Tarbiyalanuvchilarning bilim va ko'nikmalari baholanadi, xatolar aniqlanadi va pedagog tomonidan tuzatishlar kiritiladi. Shu bilan birga, o'rganilgan bilimlar tizimli ravishda umumlashtiriladi, tarbiyalanuvchilar o'z faoliyatini tahlil qilish imkoniga ega bo'ladilar.

Shaxsiylashtirilgan rivojlanish bloki: Har bir tarbiyalanuvchining individual xususiyatlari, qiziqishlari va qobiliyatlari hisobga olinadi. Pedagog ularning faoliyatini moslashtiradi, motivatsiyani oshiradi va bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi. Bu blok tarbiyalanuvchilarda mustaqil o'rganish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Metodikaning pedagogik modeli tizimli, bosqichma-bosqich yondashuvga ega bo'lib, har bir komponent uzviy bog'langan. Bilim yetkazish, faoliyat orqali o'rganish, baholash va shaxsiylashtirish elementlari bir-birini to'ldiradi. Shu bilan metodika tarbiyalanuvchilarning bilimlarini chuqur, tizimli va amaliy jihatdan shakllantirish, tafakkur va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, shuningdek, mustaqil o'rganishga tayyorlash imkonini beradi. Metodika mazmuni va modeli birgalikda ishlaganda, tarbiyalanuvchilar atrof-olamni to'liq anglash, hodisalar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'liqliklarini tushunish va o'z bilimlarini turli vaziyatlarda tatbiq etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, pedagogik model ularning bilimlarini samarali, tizimli va amaliy jihatdan boyitishga xizmat qiladi, o'rganish jarayonini qiziqarli va interfaol qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bolalar ensiklopediyasi tarbiyalanuvchilarning atrof-olam haqidagi tasavvurlarini shakllantirishda nafaqat bilim manbai, balki pedagogik jarayonning samarali texnologik vositasi sifatida ahamiyat kasb etadi. Ushbu vosita yordamida tarbiyalanuvchilarning tafakkur, kuzatish, tahlil va ijodiy qobiliyatlari tizimli ravishda shakllantiriladi. Texnologiyalarni qo'llash usullari pedagogik jarayonning samaradorligini oshiradi, tarbiyalanuvchilarning bilimlarni mustahkam o'zlashtirishini ta'minlaydi va ularni mustaqil faoliyatga yo'naltiradi.

Bilim berish (ma'lumot yetkazish) usuli. Bu usul tarbiyalanuvchilarga ensiklopediyadagi faktlar, tushunchalar, rangli illyustratsiyalar va diagrammalar orqali bilim yetkazishni nazarda tutadi.

Ta'rif: bilim berish usuli tarbiyalanuvchilarga ilmiy asoslangan, tizimli va qiziqarli tarzda yangi bilimlarni yetkazish jarayonidir. Bu jarayonda pedagog tarbiyalanuvchilarning e'tiborini jalb qiladi, ularni o'rganishga tayyorlaydi va asosiy tushunchalarni yetkazadi.

Amaliy vositalar: ensiklopediyalar, kitoblar, rasmlar, diagrammalar, slaydlar, animatsiyalar va interfaol multimedialar.

Pedagogik maqsad: tarbiyalanuvchilarda bilimga qiziqish uyg'otish, asosiy tushunchalarni tushuntirish, hodisalarni kuzatish va solishtirish qobiliyatini rivojlantirish. Bu usul ayniqsa maktabgacha yoshdagi bolalarda bilimni qabul qilish, e'tibor va xotirani mustahkamlashga xizmat qiladi.

Faoliyat orqali o'rganish usuli. Ushbu usul tarbiyalanuvchilarni faollik orqali bilimlarni o'zlashtirishga yo'naltiradi, ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi va tafakkur qobiliyatini oshiradi.

Ta'rif: faoliyat orqali o'rganish tarbiyalanuvchilarning interaktiv va tajribaviy faoliyati asosida bilimlarni chuqur va mustahkam shakllantirishdir. Bu usulda tarbiyalanuvchilar mustaqil yoki guruh bo'lib eksperimentlar o'tkazadilar, hodisalarni kuzatadilar va o'z xulosalarini chiqaradilar.

Amaliy vositalar: o'yinlar, dramatizatsiya, mini-laboratoriyalar, kuzatishlar, tajriba topshiriqlari va interfaol mashg'ulotlar.

Pedagogik maqsad: tarbiyalanuvchilarda tafakkur, kreativ fikrlash, kuzatish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, bilimlarni amalda qo'llash qobiliyatini shakllantirish. Bu usul ularni muammolarni mustaqil hal qilish va xulosalar chiqarishga o'rgatadi.

Baholash va feedback usuli. Bu usul tarbiyalanuvchilarning o'zlashtirgan bilim va ko'nikmalarini tizimli baholash, ularni mustahkamlash va xatolarni tuzatishga qaratilgan.

Ta'rif: baholash usuli tarbiyalanuvchilarning bilim darajasini aniqlash va pedagogik ta'sir orqali natijalarni yaxshilash jarayonidir. Bu jarayon natijalarga asoslangan o'qitish imkonini yaratadi.

Amaliy vositalar: mini-testlar, savol-javob, interfaol o'yinlar, nazorat ishlari, tahliliy mashg'ulotlar va yakuniy xulosalar.

Pedagogik maqsad: tarbiyalanuvchilarning bilimlarini tizimli ravishda umumlashtirish, xatolarni aniqlash va tuzatish, bilimlarni mustahkamlash, shuningdek, ularning motivatsiyasini oshirish va o'rganish jarayonini qiziqarli qilish.

Shaxsiylashtirish va differensial yondashuv usuli. Shaxsiylashtirish usuli tarbiyalanuvchilarning individual xususiyatlarini, qiziqishlarini va ilgari olingan bilimlarini hisobga olib, metodik jarayonni moslashtirishga xizmat qiladi.

Ta'rif: shaxsiylashtirish va differensiallashgan yondashuv tarbiyalanuvchining individual o'quv yo'lini yaratish, faoliyatini moslashtirish va motivatsiyasini oshirish orqali bilimlarni samarali o'zlashtirishni ta'minlaydi.

Amaliy vositalar: individual mashg'ulotlar, qo'shimcha materiallar, konspektlar, individual topshiriqlar va maxsus tayyorlangan interfaol vazifalar.

Pedagogik maqsad: tarbiyalanuvchining bilim va ko'nikmalarini chuqurlashtirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish va o'z faoliyatini baholashga tayyorlash.

Integrativ yondashuv usuli. Integrativ yondashuv bir nechta metod va vositalarni birlashtirib, tarbiyalanuvchilarning bilimlarini tizimli va samarali shakllantirish imkonini beradi.

Ta'rif: integrativ yondashuv turli pedagogik va innovatsion usullarni uyg'unlashtirish orqali tarbiyalanuvchilarning tafakkur, tasavvur va ijtimoiy ko'nikmalarini samarali rivojlantirishdir.

Amaliy vositalar: ensiklopediyalarni o'yinlar, eksperimentlar, interfaol mashg'ulotlar, hikoyalar va multimedialar bilan uyg'unlashtirish.

Pedagogik maqsad: bilimlarni tizimli o'zlashtirish, hodisalarni tahlil qilish va kuzatish qobiliyatini rivojlantirish, tarbiyalanuvchilarda ijodiy fikrlash va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish.

Ushbu usullar birgalikda qo'llanilganda, bolalar ensiklopediyasi tarbiyalanuvchilarning atrof-olam haqidagi bilimlarini chuqur, tizimli va amaliy jihatdan boyitadi, tafakkur, kuzatish va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, metodik jarayon tarbiyalanuvchilarning individual xususiyatlariga moslashtirilgan bo'lib, ularni mustaqil o'rganishga va amaliy faoliyatga tayyorlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'rganilgan adabiyotlar va kuzatuvlarimizning ko'rsatishicha, bolaning maktab ta'limiga mukammal tayyorligiga to'sqinlik qiladigan tashqi va ichki omillarning ta'siri nafaqat uning jismoniy va ruhiy rivojlanishiga ta'sir qiladi, balki har qanday salbiy ta'sir, xoh u jismoniy, xoh ruhiy bo'lsin, avvalo uning umumiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik jarayonni tashkil etishda tarbiyachi turli faoliyat yo'nalishlarida o'zini namoyon qiladi. Tarbiyachi qaysi yo'nalishda faoliyat olib bormasin, uning markazida bola shaxsi, uning qiziqishlari va manfaatlari turishi lozim. Bolalarning psixologik beqarorligini bartaraf qilish uchun tarbiyachi tomonidan samarali innovatsion yondashuvlarni moslashtirgan holda qo'llash zarur. Xususan, interfaol usullar pedagogik jarayonda ishchi va ijodiy muhit yaratish imkonini beradi. Bolalarning jismoniy, ma'naviy, psixik-emotsional (ruhiy-hissiy) sog'ligi ta'minlanadi, shaxslararo munosabatlari va o'zaro hamkorligi amalga oshadi.

O'quv jarayonida bolalar diqqatining beqarorligi sababli qo'yilgan maqsadga erishishda to'siqlar paydo bo'lishi mumkin. Mana shu jarayonda tarbiyachidan pedagogik improvizatsiya va metodlar transformatsiyasini amalga oshirish talab etiladi. Ba'zida og'zaki metodlardan foydalanish samara beradi: tarbiyachi atrof olam haqida, Ona Vatan, buyuk siymolar, milliy bayramlar, kattalar mehnati, transport vositalari, buyumlar va kiyimlar haqida hikoya qiladi, tushuntirish beradi, suhbatlar o'tkazadi, badiiy adabiyotlar o'qib beradi. Ayrim vaziyatlarda bolalarda tomosha qilish istagi paydo bo'ladi, bunda esa ko'rgazmali metodga o'tiladi: Vatan, milliy bayramlar, buyuk siymolar, tana a'zolari, gigiena va sog'lom bo'lish haqida videoroliklar namoyish etiladi. Bolalarda atrof olam haqidagi tasavvurlarni shakllantirishda ayrim jihatlarga e'tibor qaratiladi, ya'ni atrofdagi borliq va voqea-hodisalar to'g'risidagi batafsil ma'lumotlar maktabgacha ta'lim jarayonidan tashqari vaqtda, ya'ni ijtimoiy jarayon va oilada ota-onalar tomonidan kutilmagan holatlarda ham beriladi. Bolalarni atrof olam bilan tanishtirishda badiiy, ilmiy va ommabop adabiyotlarni o'qish muhim sanaladi. "So'zlasang - unutaman, ko'rsatsang - eslab qolaman, o'zim bajarishimga imkon bersang - tushunaman" tamoyiliga rioya etish maqsadga muvofiqdir. Agar bolalar eshitib, ko'rib, tajribani o'zi mustaqil bajarsa, uni bir umr esda saqlab qolishi mumkin.

Maktabgacha ta'lim jarayonida tajribalarni qo'llash imkonini beradigan "NBIC" texnologiyasidan foydalanildi. Bunda bolalar tajriba yoki tadqiqot o'tkazib nafaqat yangi ma'lumot oladi, balki yangicha izlanishlar va kashfiyotlar yaratishga harakat qiladi. Tarbiyachi bolani bilimlarni o'zlashtirishga ortiqcha majburlamasligi, "nima uchun" va "qanday" savollariga o'zi mustaqil javob izlashi uchun pedagogik sharoit yaratishi lozim. "Ilm-fan va tabiat" markazida bolalar kichik tadqiqotlar o'tkazadi. Tajriba o'tkazish orqali bolalarning bilish faolligi rivojlanadi, qiziquvchanligi oshadi, mustaqil fikrlash va tushunishga intilishi kuchayadi. Tabiat haqidagi bilim va ko'nikmalari kengayadi, ularni amaliyotda qo'llab, tajribada sinovdan o'tkazish orqali tasavvurlari chuqurlashadi. Tajriba o'tkazish orqali bolalarda fanlarga oid elementar bilimlar shakllanadi, atrof olam haqidagi tasavvurlari kengayadi va mustahkamlanadi. Tajriba vaqtida bolalarda mikroskop, lupa va boshqa jihozlardan foydalanish ko'nikmalari shakllanadi. Eng muhimi, bolalarda aqliy qobiliyat rivojlanadi, kommunikativlik, mustaqillik, kuzatuvchanlik, o'zini nazorat qilish va o'z harakatlarini boshqarish kompetensiyalari shakllanadi. Bolalarning tadqiqotchilik faoliyati yo'nalishlaridan biri bu shaxsiy tajribadir. Bolalar tajribada sinab ko'rishni juda yoqtiradilar. Maktabgacha yoshda tajriba metodi yetakchilik qiladi, 5-7 yoshda bolalar atrof olamni amaliy va tabiiy usulda anglaydilar. Har bir tarbiyalanuvchini shaxsiy tajribani mustaqil bajarishga undash lozim. Bola kuzatuvchi emas, balki tadqiqotchi bo'lishi uchun sharoit yaratilishi kerak. Tarbiyachining harakatlari qiziqarsiz bo'lsa, bola uni kuzatishdan tez charchab qoladi. Natijada bolalarda bilim olishga bo'lgan motivatsiya pasaya boshlaydi, mashg'ulotlardagi ishtiroki ham samarasiz bo'ladi. Tajribalar bolalarning, masalan, taxmin, kutilayotgan natija, vazifalarni yechish yo'lini izlash, sinab ko'rish haqidagi fikr va farazlarni ilgari surishi bilan olib boriladi. Tajriba yordamida bolalar mustaqil tadqiqot o'tkazishni o'rganadi, fikrlaydi, o'z fikrini himoya qiladi va natijalarni umumlashtiradi.

Tajriba o'tkazish bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirishning eng samarali yo'li bo'lib, tafakkur, mantiq va ijodkorlik rivojlanadi. MTTda atrof olam bilan tanishtirishga oid tadbirlar tayyorlash metodikasi ishlab chiqildi. Tadbirlar o'tkazish uchun tarbiyachilarga didaktik topshiriqlar va tarqatmalar tayyorlash bo'yicha metodik tavsiyalar berildi. Bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish muhim sanaladi. Shu boisdan rivojlantiruvchi muhitga mos, komfort sharoit yaratish talab etiladi, masalan: bolalar studiyasi, kichik ustaxona tashkil etish, "Yog'och ustaxonasi"da daraxt va yog'ochdan uy va boshqa buyumlar yasash, "Mohir qo'llar olami"da tashlandiq materiallardan qurish va yasash, "Tikuvchilik atelesi" to'garaklarini tashkil etish maqsadga muvofiq. Bolalar o'quv-tarbiyaviy faoliyat davomida predmetlarni turlariga ko'ra guruhlaydilar, tabiat va insonlar o'rtasidagi munosabatlarga oid bilimlarni tizimlashtiradilar, atrofdagi predmetlarning belgilari, kattaligi, rangi hamda hayotiy faoliyatda qo'llanilishini o'rganadilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta’lim-tarbiya berish mazmuni quyidagilardan iborat bo‘lishi lozim, degan xulosaga kelish mumkin:

- bolalarning yosh xususiyatlarini e’tiborga olgan holda ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda “Ilk qadam” o‘quv dasturi talablari va tamoyillariga rioya etish, innovatsion faoliyat (fasilitatsiya, moderatsiya, tyuterlik, kouching) elementlaridan samarali foydalanish;
- o‘quv-tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda kollaborativ muhitni yaratishga erishish, ya’ni har bir bosqich uzviy ketma-ketlikda, bolalarning o‘zaro hamkorligida, har bir bosqichda bajarilgan ishlarning keyingi bosqich uchun muhimligini anglagan holda bolalarda mas’uliyat hissini oshirishga e’tibor qaratish;
- natijada bolalarning jamoadagi mavqeini (statusini) sezish va hurmat qilishga sharoit yaratiladi;
- pedagogik jarayondan kutilayotgan natijalarni kafolatlashga erishishda prognostik (har bir tarbiyalanuvchining imkoniyatlarini oldindan bilgan holda o‘quv topshiriqlari murakkablik darajalarini belgilash va ularni tayyorlash) hamda diagnostik (jarayonda o‘zini oqlamagan metod yoki yondashuvlarni tahlil qilish orqali moslashuvchan variantlarini tayyorlash hamda bolalar xatti-harakatlaridagi salbiy holatlarning sabablarini bevosita faoliyatda kuzatish) metodlardan samarali foydalanish orqali interfaol o‘quv muhitini yaratish;
- bolalarda o‘z xatti-harakatlarini idora etishda ixtiyoriy qobiliyatning yetarli emasligini inobatga olgan holda har bir bolaga individual yondashish, ularda bilishga qiziqishni kuchaytirishga yo‘naltirilgan o‘yin turlaridan samarali foydalanish;
- katta va tayyorlov guruh bolalarida mustaqillik, o‘z xatti-harakatlarini boshqarish va o‘zini o‘zi tashkil etish ko‘nikmalari mavjudligi bois, ularda savodxonlik malakalarini shakllantirishda oila, maktab va boshqa tashkilotlar bilan manzilli korporativ hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarni atrof olam bilan tanishtirishda o‘zaro bog‘liq bo‘lgan uchta ta’limiy sikl amalga oshiriladi. Shundan kelib chiqib, maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagoglariga ushbu tavsiyalarga amal qilish lozimligini taklif etamiz:

- bolalarda faollikni uyg‘otish – motivatsiya berish; yuz berayotgan o‘zgarishlarni anglash, voqea-hodisalar ma’nosini tanish yoki notanish so‘zlar bilan ifodalash, odatiy yoki noodatiy voqealarni tushuntirish;
- ijodiy faoliyatda o‘rganilayotgan obyektga munosabatini bildirish – refleksiya;
- o‘quv-tarbiyaviy jarayonda bolalarning psixologik xususiyatlariga mos ravishda samarali shakl, usul va vositalarni tanlash va hokazo.

Bolalar ensiklopediyasi tarbiyalanuvchilarning atrof olam haqidagi bilimlarini shakllantirishda nafaqat bilim manbai, balki pedagogik jarayonni samarali tashkil etuvchi didaktik vosita sifatida xizmat qiladi. Didaktik imkoniyatlar tarbiyalanuvchilarning bilim, tafakkur, kuzatish, tahlil va ijodiy qobiliyatlarini tizimli ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi, ularni mustaqil o‘rganishga va amaliy faoliyatga yo‘naltiradi. Shu bilan birga, bu imkoniyatlar tarbiyalanuvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda metodik jarayonni moslashtirishga, bilimlarni chuqur va tizimli o‘zlashtirishga yordam beradi.

Bilimlarni tizimli shakllantirish imkoniyati. Bolalar ensiklopediyasi turli mavzularni – tabiat hodisalari, flora va fauna, inson va jamiyat, texnika va ijtimoiy muhit – tartibli va tizimli shaklda taqdim etadi.

Ta’rif: Bilimlarni tizimli shakllantirish imkoniyati tarbiyalanuvchilarga ma’lumotlarni mavzular bo‘yicha tizimlashtirish, o‘zaro bog‘lash va murakkab tushunchalarni sodda tarzda qabul qilish imkonini beradi.

Pedagogik qiymat: Tarbiyalanuvchilar tushunchalar doirasini kengaytiradi, murakkab tushunchalarni xotirada mustahkamlash va ulardan kelib chiqadigan mantiqiy xulosalarni chiqarish qobiliyatini shakllantiradi. Shu bilan birga, bilimlarning tizimlashtirilishi tushuncha va xotira barqarorligini oshiradi, o‘rganish jarayonini soddalashtiradi hamda bolalar ongida mavzulararo bog‘liqlikni yaratadi.

Faoliyatga yo‘naltirish imkoniyati. Bolalar ensiklopediyasi tarbiyalanuvchilarni faol va interaktiv o‘rganishga jalb qiladi, ularni eksperiment, kuzatish, guruhli va individual faoliyatga yo‘naltiradi.

Ta’rif: Faoliyatga yo‘naltirish didaktik imkoniyati tarbiyalanuvchilarning bilimlarni amalda qo‘llash, hodisalarni kuzatish va tahlil qilish, o‘z xulosalarini chiqarish ko‘nikmalarini shakllantirishdir.

Pedagogik qiymat: Tarbiyalanuvchilar analitik fikrlash, kuzatish, solishtirish va ijodiy tafakkur qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu usul ularni mustaqil fikrlash va o‘rganish jarayonida faol bo‘lishga o‘rgatadi, shuningdek, ilmiy metodlarni amaliyotga tatbiq etish ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

Vizual va multimedial ta’sir imkoniyati. Ensiklopediyalar rasmlar, diagrammalar, kartalar, infografikalar va interfaol multimedia vositalari bilan boyitilgan bo‘lib, tarbiyalanuvchilarni vizual o‘rganishga yo‘naltiradi.

Ta’rif: Vizual va multimedial ta’sir didaktik imkoniyati tarbiyalanuvchilarga bilimlarni ko‘rish, solishtirish va xotirada mustahkamlash imkonini beradi.

Pedagogik qiymat: Tarbiyalanuvchilar diqqat, e’tibor, vizual tafakkur va tasavvur qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, murakkab tushunchalarni sodda va qiziqarli tarzda o‘zlashtirish imkoniyati paydo bo‘ladi.

Individuallashtirish va differensiallashtirish imkoniyati. Ensiklopediyalar tarbiyalanuvchilarning individual qiziqishlari va bilim darajasini hisobga olib, metodik jarayonni moslashtirish imkonini beradi. Har bir bola o‘z qobiliyatiga mos mavzularni o‘rganadi va mustaqil faoliyat bilan shug‘ullanadi.

Ta’rif: Individuallashtirish va differensiallashtirish didaktik imkoniyati tarbiyalanuvchining individual xususiyatlari, qiziqishlari va bilim darajasiga mos holda o‘quv jarayonini shakllantirishdir.

Pedagogik qiymat: Tarbiyalanuvchilarning motivatsiyasi oshadi, mustaqil o‘rganish va ijodiy fikrlash ko‘nikmalari rivojlanadi. Shu bilan birga, shaxsiy ehtiyojlarga mos o‘rganish jarayoni bolalarni faol va qiziqarli o‘rganishga yo‘naltiradi.

Integratsiya imkoniyati. Ensiklopediyalar bir nechta fan va mavzularni integratsiyalash orqali bilimlarni kengaytiradi, masalan, tabiat, biologiya, geografiya va texnologiya mavzularini uyg‘unlashtiradi.

Ta’rif: Integratsiya didaktik imkoniyati turli pedagogik va innovatsion usullarni birlashtirib, tarbiyalanuvchilarning tafakkuri va amaliy ko‘nikmalarini tizimli rivojlantirishdir.

Pedagogik qiymat: Tarbiyalanuvchilar bilimlarni tizimli o‘zlashtirish, hodisalarni tahlil qilish va xulosalar chiqarish qobiliyatini shakllantiradi. Shu bilan birga, ularni murakkab muammolarni hal qilishga tayyorlaydi, ijodiy tafakkur va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

O‘quv-motivatsion imkoniyat. Bolalar ensiklopediyasi qiziqarli, rangli va interaktiv uslubda taqdim etilganligi sababli, tarbiyalanuvchilarda bilim olishga bo‘lgan qiziqish va motivatsiyani oshiradi.

Ta’rif: O‘quv-motivatsion imkoniyat tarbiyalanuvchilarda bilimga qiziqish uyg‘otish va o‘rganish jarayoniga faol jalb qilish imkonini beradi.

Pedagogik qiymat: Tarbiyalanuvchilar o‘z-o‘zini rivojlantirish va mustaqil bilim olishga intilishni o‘rganadi, o‘quv jarayoni qiziqarli va samarali bo‘ladi.

Bolalar ensiklopediyasining didaktik imkoniyatlari tarbiyalanuvchilarning bilimlarini tizimli o‘zlashtirish, amaliyotga tatbiq etish, vizual tafakkur, shaxsiy qobiliyat va integrativ bilimlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, pedagogik jarayonni samarali tashkil etish orqali tarbiyalanuvchilarning ijodiy tafakkuri, kuzatish qobiliyati, mustaqil fikrlash va o‘rganish ko‘nikmalari shakllanadi. Ensiklopediyalarning didaktik imkoniyatlari pedagogga metodik jarayonni optimallashtirish va tarbiyalanuvchilarga chuqur hamda samarali bilim olishni ta’minlash imkonini beradi.

XULOSA

Bolalar ensiklopediyasi vositasida tarbiyalanuvchilarning atrof-olam haqidagi tasavvurlarini shakllantirishning metodik shart-sharoitlari, mazmuni, pedagogik modeli, texnologiyalari va usullari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ensiklopediyalar nafaqat bilim manbai sifatida, balki tarbiyalanuvchilarning kognitiv, vizual, amaliy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik vosita ekanligi aniqlandi. Bolalar ensiklopediyasining metodik modeli quyidagi asosiy tarkibiy elementlardan iborat: tarbiyalanuvchilarning bilim olish jarayoni, faoliyatga yo‘naltirilgan o‘quv mashg‘ulotlar, vizual va multimedial vositalar, shuningdek, individuallashtirilgan va differensiallashtirilgan yondashuv. Ushbu model tarbiyalanuvchilarni mavzularni tizimli o‘zlashtirish, amaliyotga tatbiq qilish, kuzatish va tahlil qilish, shaxsiy qiziqishlariga mos faoliyat bilan shug‘ullanishga yo‘naltiradi.

Metodik jarayonni samarali tashkil etishda turli pedagogik texnologiyalar – interfaol, integrativ va vizual metodlar – muhim rol o‘ynaydi. Interfaol metodlar tarbiyalanuvchilarni mustaqil fikrlash va jamoaviy ishlashga jalb etsa, integrativ yondashuv turli fanlar va mavzularni bog‘lab, bilimlarni tizimli va mantiqiy ravishda o‘zlashtirish imkonini beradi. Vizual va multimedial vositalar esa murakkab tushunchalarni sodda, qiziqarli va esda qoladigan tarzda taqdim etadi. Shuningdek, ensiklopediyalar tarbiyalanuvchilarning motivatsiyasini oshirish, shaxsiy qiziqishlariga moslashish, ijodiy tafakkur va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Shu tariqa, metodik shart-sharoitlar tarbiyalanuvchilarni nafaqat bilim bilan ta’minlaydi, balki ularning ijtimoiy, kognitiv va amaliy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Bolalar ensiklopediyasi vositasida tarbiyalanuvchilarning atrof-olam haqidagi tasavvurlarini shakllantirish metodik shart-sharoitlari, uning mazmuni va didaktik imkoniyatlari pedagogik jarayonning samaradorligini oshirish, tarbiyalanuvchilarning bilim va ko‘nikmalarini chuqurlashtirish, shuningdek, ularni mustaqil, ijodiy va faol shaxs sifatida tarbiyalashda muhim omil ekanligi tasdiqlandi. Shu bilan birga, metodik shart-sharoitlar tarbiyalanuvchilarning bilimlarini tizimli o‘zlashtirish, amaliyotga tatbiq qilish, kuzatish va xulosalar chiqarish, vizual tafakkur va shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirish imkonini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:
1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – Toshkent, 2018.
2. Karimova V. M., To'xtayeva S. T. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Hasanboyeva O., Rasulova M. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Istiqlol, 2017.
5. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Tafakkur, 2018.
6. Piaget J. The Psychology of the Child. – New York: Basic Books, 2000.
7. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
8. Bruner J. The Process of Education. – Cambridge: Harvard University Press, 1960.
9. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish to'g'risida"gi qarorlar va farmonlar to'plami. – Toshkent, 2017-2022.
11. Nurmuhamedova D. Maktabgacha ta'limda didaktik vositalardan foydalanish metodikasi. – Toshkent, 2021.

MAKTAB TA'LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(1)

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.